

ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ ТИПОВОГО БАНКІВСЬКОГО ДОГОВОРУ У РЕСПУБЛІЦІ ІНДОНЕЗІЯ

PROBLEMS OF IMPLEMENTING THE MODEL BANKING AGREEMENT IN THE REPUBLIC OF INDONESIA

Московчук Р.П., аспірантка кафедри цивільного права
Національний університет «Одеська юридична академія»

Зараз Індонезія працює над прискоренням економічного зростання країни. Одним з інститутів, який сприяє здійсненню економічного зростання, є банківсько-фінансові установи. Банк як одна з інституцій у секторі фінансових послуг виконує функцію посередника та відіграє певну роль у зборі коштів та їх спрямуванні до населення у формі фінансових потоків. Здійснюючи банківську діяльність, таку як залучення коштів, надання кредитів та пропонування інших банківських послуг, банк ніколи не буде відокремлений від своїх клієнтів.

Це дослідження має на меті визначити положення щодо типових договорів у банківському секторі, з'ясувати правові наслідки порушень положень типових договорів, які здійснюються банківськими фінансовими службами, та визначити зусилля для запобігання порушенням типових договорів банківськими фінансовими службами. Це правове дослідження з нормативним підходом і концептуальним підходом. Результати показують, що положення щодо типового договору регулюється Регламентом Управління фінансовими послугами щодо захисту прав споживачів у секторі фінансових послуг та, зокрема, в листі Управління фінансових послуг щодо стандартного договору.

В Індонезії стандартний контракт визначається як угода, яка полягає в тому, що майже всі пункти були зроблені за стандартом, а інші сторони не мають можливості вступити в переговори або вимагати змін. У банківському секторі типовий договір готує банк. Оскільки угоду готує банк, споживач може лише прийняти або відхилити угоду. Споживач не має жодної переговорної позиції для визначення змісту угоди. Таким чином, можна вважати, що споживачі перебувають у підпорядкованому становищі порівняно з банками.

Показано, що у порівнянні з положеннями частини 3 статті 18 Закону про захист прав споживачів, в якій прямо зазначено, що порушення частин 1 і 2 статті 18 призводять до недійсності стандартних положень, акти Управління фінансових послуг лише вимагають від суб'єктів фінансової служби скласти план дій.

Рекомендується, як одним із напрямів діяльності суб'єктів банківських фінансових послуг для запобігання порушенням положень типового банківського договору є самостійне розроблення типових положень договору та їх деталізація у внутрішньобанківських положеннях.

Ключові слова: зобов'язання, договір, банківські договори, кредит, банк, зарубіжний досвід, споживач, договір банківського рахунку, факторинг.

Indonesia is currently working to accelerate the country's economic growth. One of the institutions that contributes to the implementation of economic growth is banking and financial institutions. The bank, as one of the institutions in the financial services sector, performs the function of an intermediary and plays a role in collecting funds and directing them to the public in the form of financial flows. In carrying out banking activities such as raising funds, providing loans and offering other banking services, the bank will never be separated from its customers.

This study aims to determine the provisions on standard contracts in the banking sector, to find out the legal consequences of violations of the provisions of standard contracts carried out by banking financial services, and to determine efforts to prevent violations of standard contracts by banking financial services. This is a legal study with a normative approach and a conceptual approach. The results show that the provisions on the standard contract are regulated by the Financial Services Authority's Regulation on Consumer Protection in the Financial Services Sector and, in particular, in the Financial Services Authority's Letter on the Standard Contract.

In Indonesia, a standard contract is defined as an agreement in which almost all clauses have been made according to the standard, and the other parties have no opportunity to enter into negotiations or request changes. In the banking sector, a standard contract is prepared by the bank. Since the agreement is prepared by the bank, the consumer can only accept or reject the agreement. The consumer has no bargaining power to determine the content of the agreement. Thus, it can be considered that consumers are in a subordinate position compared to banks.

It is shown that compared to the provisions of Part 3 of Article 18 of the Consumer Protection Act, which explicitly states that violations of Parts 1 and 2 of Article 18 lead to the invalidity of the standard clauses, the acts of the Financial Services Authority only require financial service entities to draw up an action plan.

It is recommended that one of the areas of activity of banking financial service entities to prevent violations of the provisions of the standard banking contract is to independently develop standard clauses of the contract and detail them in internal bank regulations.

Key words: obligations, contract, bank contracts, credit, bank, foreign experience, consumer, bank account contract, factoring.

У бізнес-спільноті, включаючи банківський світ, сторони не можуть бути виключені з угоди. Відповідно до статті 1313 Цивільного кодексу Індонезії (далі – ЦК Індонезії) зазначено, що «Угода – це акт, відповідно до якого одна або кілька осіб зобов'язуються одна перед одною». Для того, щоб угода була обов'язковою, вона повинна відповідати положенням статті 1320 ЦК Індонезії, яка передбачає, що для того, щоб бути дійсною, угода має відповідати кільком умовам, а саме: «1) має бути згода між сторонами; 2) має бути здатність укласти угоду; 3) має бути конкретний об'єкт; і має бути прийнятна причина» [1]. Отже, угоди укладаються, щоб продемонструвати згоду сторін. У сучасну епоху існує кілька форм угоди. Спочатку в Індонезії договір укладався сторонами в усній формі, але з метою дотримання принципу юридичної визначеності більшість договорів укладається в письмовій і навіть цифровій формі.

Банк, як одна з бізнес-спільнот, здійснює свою господарську діяльність у формі залучення коштів, надання

кредитів і надання послуг у банківському секторі, безумовно, потребує угоди щодо створення зобов'язань із їхнім споживачем. Потреба в угодах у кожній лінії банківської бізнес-операції, які вимагають швидких темпів, практичності та потребують часу, змушує банк використовувати стандартну форму угоди в кожній бізнес-операції. Типовий договір фактично народився завдяки принципу свободи договору. Виходячи з цього принципу, сторони мають свободу укладати будь-яку угоду, включаючи її контекст і умови, якщо вона відповідає чинному законодавству, не порушує громадський порядок, пристойність і супроводжується добросовісністю сторін. Ця угода вважається типовим договором, оскільки така форма договору не надає іншій стороні можливості брати участь у визначенні змісту договору.

В Індонезії стандартний контракт визначається як угода, яка полягає в тому, що майже всі пункти були зроблені за стандартом, а інші сторони не мають можливості вступити в переговори або вимагати змін [2]. У банків-

ському секторі типовий договір готує банк. Оскільки угоду готує банк, споживач може лише прийняти або відхилити угоду. Споживач не має жодної переговорної позиції для визначення змісту угоди. Таким чином, можна вважати, що споживачі перебувають у підпорядкованому становищі порівняно з банками.

Щоб подолати дисбаланс між банками та споживачами, уряд Індонезії видав Закон № 8 від 1999 року про захист прав споживачів (далі – Закон про захист прав споживачів), щоб забезпечити захист споживачів. Закон про захист прав споживачів використовує термін стандартне положення, яке, згідно з Ахмаді та Сутарманом, зазначається як стандартне положення, яке є частиною змісту стандарту договору [3].

Відповідно до пункту 10 статті 1 Закону про захист прав споживачів зазначено, що «Стандартне положення – це будь-які правила або положення та умови, підготовлені та визначені підприємцями в односторонньому порядку у формі документа та/або угоди, які є обов'язковими та повинні виконуватися споживачами» [4].

Положення щодо подання більш конкретних стандартних положень викладено в розділі V Закону про захист прав споживачів у статті 18. Проте введення в дію Закону про захист прав споживачів не повністю забезпечило захист споживачів, а також захист від споживачів якраз у секторі банківських фінансових послуг [5].

У секторі фінансових послуг є установи, які мають обов'язок здійснювати організацію, нагляд, інспекцію та розслідування в секторі фінансових послуг, а саме Управління фінансових послуг (далі – УФП). Одним із повноважень УФП є здійснення нагляду, експертизи, розслідування, захисту споживачів у секторі фінансових послуг, включаючи банківський сектор. Таким чином, захист споживачів, зокрема, у секторі фінансових послуг, включаючи банківський сектор, тепер знаходиться в компетенції УФП.

Виходячи з наведеного вище пояснення, здається, що є кілька речей, які слід розібрати. По-перше, як відбувається домовленість щодо типового договору в банківському секторі після повноважень УФП як установи захисту прав споживачів фінансових послуг? По-друге, якими є правові наслідки порушення положень типового договору суб'єктом господарювання фінансових послуг? І третє, яких зусиль необхідно докласти суб'єкту банківських фінансових послуг, щоб не допустити порушення умов типового договору?

У 2019 році компанією Prasnowo & Badriyah було проведено дослідження, у якому було зроблено висновок, що існування стандартних контрактів не можна заперечувати, оскільки вони розвиваються відповідно до зростання ділового світу.

Використання угод або контрактів є найважливішим засобом створення правових відносин між банками та споживачами. Потреба людей у швидкій, практичній та ефективній системі роботи в діловому світі викликає використання стандартних контрактів. У типовому договорі суб'єкти господарювання є сторонами, які готують зміст угоди в односторонньому порядку, а споживач може лише прийняти або відхилити зміст типового договору і не має можливості обговорити зміст угоди. За словами індонезійських науковців, типовий контракт – це угода, яка була стандартизована та має такі характеристики, серед іншого:

а. Положення та умови договору складені в односторонньому порядку і визначається сторонами, які мають сильніші позиції;

б. Споживачі не беруть участі у формуванні та визначенні положень і умови договору;

с. Споживачі змушені прийняти положення та умови угоди, оскільки це зумовлено нагальними потребами;

д. Договір укладається в письмовій формі;

е. Угода готується колективно [6, с. 2].

Банківський сектор є одним із секторів, який є дуже важливим для економіки країни. Судячи з господарської діяльності, банк веде діяльність із залучення коштів громади, кредитування та надання інших послуг. Здійснюючи цю господарську діяльність, звичайно, банк повинен мати юридичні відносини з клієнтом як його споживачем. Правові відносини між банком і його клієнтами є договірними відносинами, що означає, що вони виникають на основі письмової угоди між банком і його клієнтами [7].

Щоб полегшити правові відносини між банками та клієнтами з міркувань практичності, банк завжди використовує стандартні договори, навіть незважаючи на те, що застосування типових договорів часто має плюси та мінуси, оскільки вважається, що це послаблює позицію однієї зі сторін, а саме споживачів [8].

Обговорення типових договорів у банківському секторі, безумовно, не буде виключено із захисту прав споживачів, враховуючи, що стандартний договір створював незбалансоване становище між банком та його клієнтами. Слабша позиція клієнта з позиції банку викликає необхідність захисту споживачів. Уряд забезпечує захист споживачів, видавши вищезгаданий Закон про захист прав споживачів у 1999 році із змінами у 2021. Закон про захист прав споживачів регулює всі аспекти захисту прав споживачів у частині підприємницької діяльності, включаючи права та обов'язки споживачів, права та обов'язки бізнесу, а також положення щодо стандартних положень, як зазначено в статті 1 пункту 10 Закону про захист прав споживачів.

Закон про захист прав споживачів регулює положення щодо включення стандартного положення до статті 18. Відповідно до частини 1 статті 18 передбачено, що «Пропонуючи товари та/або послуги для торгівлі, підприємцям забороняється внесення або включення типового пункту до кожного документа та/або договору, якщо: в ньому зазначено про передачу відповідальності підприємця; зазначено, що підприємці залишають за собою право відмовитися від повернення вже придбаного споживачем товару ...» [12].

У положенні частини другої статті 18 Закону про захист прав споживачів зазначено, що «підприємцям забороняється вміщувати типові застереження на місці бланка, яке важко побачити або нерозбірливо прочитати, або під заявою, яку важко зрозуміти». Отже, якщо підприємці застосовують типові застереження, то застереження стає недійсним. Цей правовий наслідок було чітко визначено в положеннях статті 18 Закону про захист прав споживачів, в якому зазначено, що «Кожне стандартне положення, односторонньо обумовлене підприємцем у документі чи контракті, яке підпадає під дію положень розділів 1 та розділів 2 вище, визнається недійсним в силу закону».

Частини 1, 2 і 3 статті 18 Закону про захист прав споживачів прямо намагалися забезпечити захист споживачів, які використовують стандартні договори, пропонуючи свої товари споживачам. У самому Законі про захист прав споживачів вже є орган, який займається вирішенням споживчих спорів, і орган, який розвиває захист прав споживачів.

Прийняття Закону № 21 від 2011 року про Управління фінансових послуг (далі – Закон про УФП) у 2011 році ознаменувало народження відповідального агентства та уповноваженого здійснювати організацію, нагляд, інспекцію та розслідування в секторі фінансових послуг, зокрема: Управління фінансових послуг (УФП).

Таким чином, використання стандартних контрактів у банківському секторі є дуже поширеним з певних причин, таких як ефективність і практичність, крім того, УФП видав нормативний акт, який спеціально регулює стандартні контракти через Управління фінансових послуг. Стандартний договір УФП – це посібник із впровадження захисту прав споживачів, зокрема щодо положень типового договору. Базуючись на загальних положеннях Стан-

дартного контракту УФП, у пункті 1 зазначено, що «стандартний договір – це угода, укладена в письмовій формі та визначена в односторонньому порядку компаніями, що надають фінансові послуги, у якій міститься стандартизоване положення щодо змісту, форми та способу виробництва, що використовується компаніями, що надають фінансові послуги, для надання послуг або продуктів оптом споживачам». Стандартний договір УФП поширюється на учасників фінансових послуг, включаючи банківський сектор. Стандартний договір УФП містить різні технічні умови щодо угоди за замовчуванням, яка поділена на 5 розділів. Перший розділ регулює загальні положення, другий розділ – пункти типового контракту, третій розділ – формат стандартного контракту, четвертий – різні положення, а п'ятий – заключні положення.

По-перше, стандартний договір УФП, у частині II, регулює положення, заборонені в стандартному контракті, а саме угоди, що містять положення про виправдання та містять наявність зловживання обставинами. Якщо порівняти частину II типового договору із Законом про захист прав споживачів, то Закон про захист прав споживачів не регулює чітко визначення положення про звільнення від обов'язків, тоді як Стандартний договір УФП однозначно визначає, що мається на увазі під застереженням про звільнення від обов'язків.

По-друге, стандартний договір УФП у частині III регулює формат стандартного договору, який не встановлено в Законі про захист прав споживачів, серед яких визначено, що стандартний договір у секторі фінансових послуг, включаючи банківську діяльність, є обов'язковим для використання літер, текстів або символів, написаних індонезійською мовою з метою їх легкого розуміння споживачами, тоді існує зобов'язання для підприємств фінансових послуг надавати пояснення, які не були зрозумілі. Однією з основоположних вимог стандартного контракту, як зазначено в частині III, є те, що стандартний контракт у секторі фінансових послуг, включаючи банківський сектор, повинен містити заяву «Ця угода відповідає положен-

ням законодавства, включаючи положення нормативних актів Управління фінансових послуг».

Банківський сектор, пропонуючи продукти як з точки зору фінансування, так і з позики, завжди використовує стандартні договори для встановлення правових відносин зі споживачами. Використання стандартних контрактів у обох формах та інших письмових угод неминуче з міркувань ефективності та практичності.

Виконання банківськими установами типових договорів при пропонуванні своїх продуктів споживачам неминуче з практичних міркувань і послуг колективного характеру. Незважаючи на те, що захист споживачів щодо використання необроблених угод регулюється різними національними законодавствами, це не виключає можливості того, що банки все ще мають можливість порушувати положення щодо необроблених угод.

Одним із зусиль, які можна вжити для запобігання порушення типового договору банківськими органами та посилення захисту споживачів щодо використання типових договорів, є необхідність усвідомлення банківськими органами самостійного регулювання типового договору та встановлення його у внутрішніх банківських правилах. Регулювання типових договорів, визначених внутрішніми банківськими правилами, є однією з реальних форм узгодженості банківських установ для реалізації захисту споживачів.

Отже, положення щодо типового договору спочатку регулювалося статтею 18 Закону про захист прав споживачів, потім після прийняття повноважень УФП як установи захисту прав споживачів фінансових послуг, домовленості щодо захисту споживачів фінансових послуг, включаючи банківський сектор, регулюються Постановою Управління з фінансових послуг про захист прав споживачів у секторі фінансових послуг, зокрема щодо стандартних договорів. Одним із заходів суб'єкта банківських фінансових послуг, щодо запобігання будь-яким порушенням положень типового договору, є самостійне регулювання банківської угоди та закріплення її у внутрішньому регламенті банківської діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Indonesian Civil Code. Promulgated by publication of April 39 1847 S.NO.23. URL: <https://www.flevin.com/id/lgsoltranslations/Various/Civil%20Code.pdf>
2. A. A. Gde Agung Brahmanta, R. Ibrahim, and I. Made Sarjana, "Perlindungan Hukum Bagi Konsumen Dalam Perjanjian Baku Jual Beli Perumahan Dengan Pihak Pengembang Di Bali". *Udayana University*. 2016. URL: <https://doi.org/https://doi.org/10.24843/AC.2016.v01.i02.p08>.
3. Ahmadi Miru, "Larangan Penggunaan Klausul Baku Tertentu Dalam Perjanjian Antara Konsumen Dan Pelaku Usaha," *Jurnal Hukum Ius Quia Iustum*, no. 17. 2016. p 107
4. Law No. 8 of 1999 on Consumer Protection (BI) URL: https://aseanconsumer.org/file/pdf_file/04%20Law-No.-8-Concerning-Consumer-Protection.pdf
5. Murti Ali Lingga, "Ini Penyebab Konsumen Belum Maksimal Dapatkan Haknya". *Kompas*, n.d.. URL: <https://money.kompas.com/read/2019/04/21/191000026/ini-penyebab-konsumen-belum-maksimal-dapatkan-haknya>.
6. Putu Lingga Prabhawati and I Nengah Suantra, "Pemberlakuan Perjanjian Baku (Standard Contract) Dalam Praktik Usaha Transportasi Online Terkait Tanggung Jawab Pelaku Usaha," *Kertha Semaya: Journal Ilmu Hukum*, 2018, p 1–5.
7. Afianto R Dauhan, "Mediasi Sebagai Salah Satu Alternatif Penyelesaian Sengketa Perbankan Terhadap Perlindungan Nasabah," *Lex Et Societatis* 2, no. 4. 2014. URL: <https://doi.org/https://doi.org/10.35796/les.v2i4.4674>.
8. Agus Saiful Abib, Doddy Kridasaksana, and A Heru Nuswanto, "Penerapan Klausula Baku Dalam Melindungi Konsumen Pada Perjanjian Jual Beli Melalui E-Commerce," *Jurnal Dinamika Sosial Budaya*, no. 1. 2015. p. 122–36. URL: <https://doi.org/http://dx.doi.org/10.26623/jdsb.v17i1.508>.